

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY

Závěrečný projekt

SP7MP_MTO2 Metodologie 2

Vypracovala: Bc. Veronika Švajdová, 327301

29. 5. 2012, Brno

1. Téma, problém, otázka, úvod a cíle výzkumu

Téma: Tvorba autorské knihy pro rozvoj komunikačních schopností u dětí předškolního věku

Problém: Rozvoj komunikačních schopností u dětí předškolního věku v běžné mateřské škole

Otázka: Je vytvořená kniha vhodná k rozvoji komunikačních schopností u dětí předškolního věku?

Úvod

Tématem diplomové práce je „*Tvorba autorské knihy pro rozvoj komunikačních schopností u dětí předškolního věku*“. Komunikační schopnost je charakterizována jako individuální schopnost používat jazyk jako složitý systém znaků a symbolů ve všech jeho formách. Tato schopnost hraje v životě člověka velmi důležitou roli, a to především v předškolním věku, kdy u dětí dochází k rozvoji slovní zásoby a kdy se u nich fixují gramatická pravidla. V předškolním období musíme dbát jak na rozvoj všech řečových rovin, tak na rozvoj dílčích složek osobnosti.

V rámci své diplomové práce bych tedy ráda vytvořila materiál, který by pomáhal především při rozvoji komunikačních schopností u dětí v předškolním věku. Vytvořený materiál bude ale také zaměřen na rozvoj dílčích složek osobnosti. Po provedení výzkumného šetření bude z daného materiálu vytvořena autorská kniha, která bude prakticky využitelná jak v běžných mateřských školách, tak v mateřských školách logopedických. Kniha bude k dispozici také rodičům, kteří tak mohou rozvíjet komunikační schopnosti dětí i v jejich přirozeném domácím prostředí. V praktickém využití knihy vidím největší přínos diplomové práce.

Cíl výzkumu

Cílem teoretické části je analyzovat odbornou literaturu a zdroje zabývající se tématem komunikační schopnosti. Hlavním cílem výzkumného projektu je vytvoření materiálu zaměřeného na rozvoj komunikačních schopností a dílčích složek osobnosti u dětí předškolního věku, který bude prakticky využitelný v mateřských školách.

Dílčí cíle:

- rozvoj komunikačních schopností dětí předškolního věku;
- rozvoj dílčích složek osobnosti;
- analýza výsledků činnosti dětí;
- zhodnocení spolupráce rodičů dětí s pedagogy mateřské školy při rozvoji komunikačních schopností dětí.

2. Hlavní výzkumná otázka a vedlejší výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Je vytvořená kniha vhodná k rozvoji komunikačních schopností u dětí předškolního věku?

Vedlejší výzkumné otázky:

Je instruktážní list pro práci s knihou dostatečně srozumitelný?

Jaké úkoly dělaly dětem největší potíže?

Které úkoly děti nejvíce zaujaly?

Podílí se rodiče na rozvoji komunikačních schopností svých dětí?

3. Kvalitativní výzkumná strategie

Jelikož se chci zaměřit na tvorbu materiálu, který bude ke zkoumání předložen ve třídě běžné mateřské školy, bude pro zpracování diplomové práce využita kvalitativní výzkumná strategie. Vytvořený materiál bude zkoumán v menší skupině dětí v prostředí třídy, kterou běžně navštěvují, tudíž v jejich přirozeném prostředí. Výsledkem bude zpracování materiálu do podoby autorské knihy.

Pro provedení výzkumného šetření budou využity následující výzkumné techniky:

- aktivní pozorování dětí při práci s vytvořeným materiálem;
- analýza výsledků činností dětí;
- polostrukturovaný rozhovor.

4. Návrh metody sběru dat, představa o počtu a kontaktování výzkumných jednotek

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na to, jakým způsobem jsou rozvíjeny komunikační schopnosti u dětí předškolního věku v běžné mateřské škole. V mateřské škole, ve které probíhalo výzkumné šetření, jsem se setkala s velmi přátelským přístupem. Všichni se mi snažili co nejvíce pomoci, či poradit, a proto jsem se rozhodla výzkumnou část diplomové práce realizovat opět v dané mateřské škole. Po tomto rozhodnutí jsem si telefonicky dojednala schůzku s paní ředitelkou, se kterou jsme se domluvily na průběhu realizace výzkumného šetření. Poté jsem se setkala také s paní učitelkou třídy, ve které budu výzkum realizovat.

Výzkumné jednotky budou konkrétní děti v mateřské škole. Ve vybrané třídě bude přibližně 25 dětí, které budou pracovat s vytvořenými materiály. Sběr dat bude prováděn jednou týdně po dobu čtyř hodin. Do mateřské školy budu docházet od září 2012 do listopadu 2012. Hlavní využitou metodou bude dlouhodobé pozorování, během kterého se budu orientovat na práci dětí s vytvořenými materiály, a poté budu analyzovat jejich výsledky činností. Na základě dat získaných výzkumem vytvořím autorskou knihu, která bude zaměřena na rozvoj komunikačních schopností a dílčích složek osobnosti u dětí předškolního věku. Součástí výzkumného šetření bude také realizace polostrukturovaného rozhovoru s paní učitelkou dané třídy.

5. Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat – plán pozorování

Časový harmonogram práce:

Červenec 2012 – září 2012 – příprava materiálů pro tvorbu autorské knihy.

Září 2012 – listopad 2012 – předložení materiálů do mateřské školy, pozorování práce dětí s těmito materiály.

Říjen 2012 – leden 2013 – vypracování teoretické části diplomové práce.

Leden 2013 – březen 2013 – zpracování dat získaných výzkumem a realizace rozhovorů.

Duben 2013 – dokončení diplomové práce.

Pozorování bude probíhat v běžné třídě mateřské školy po dobu třech měsíců. Pozorování bude zaměřeno na děti předškolního věku, u kterých budu sledovat především jejich práci s vytvořenými materiály. Budu se soustředit na úkoly, které dětem dělaly největší potíže a které je nejvíce zaujaly. Při pozorování bude docházet k přímému kontaktu s dětmi. Pro záznam pozorování bude používán pozorovací arch, ve kterém budou zaznamenávány následující informace:

- datum a čas pozorování;
- počet sledovaných dětí;
- stupeň pochopení textu a zadaných úkolů;
- problémovost a zajímavost úkolů;
- slovní popis průběhu a výsledků pozorování.

6. Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu

V průběhu výzkumu může dojít k problémům při práci dětí s daným materiálem. Jelikož jde o děti, které ještě neumí číst, je nutné, aby se zadaným materiálem společně s dětmi pracovala dospělá osoba. Je možné, že děti dostatečně nepochopí určitý úkol a budou dělat něco jiného, než co bylo zadáno. V těchto případech je nutné, aby dospělá osoba byla dostatečně s jednotlivými úkoly seznámena (k tomu bude sloužit přiložený instruktážní list) a dokázala děti vést k správným činnostem.

Může se stát, že děti nebudou pro práci dostatečně motivovány, proto musí dospělý člověk využívat různých aktivit a činností k motivování dětí. Může dojít také k situaci, kdy se děti budou stranit a nebudou chtít spolupracovat, proto se hned od začátku pokusím s nimi navázat přátelský vztah. Některé děti mohou mít taky problémy s udržení pozornosti, proto se v případě nutnosti budu snažit činnost na krátkou chvíli přerušit a poté pokračovat.

Kromě praktických problémů se mohou vyskytnout také problémy etické. Velmi často dochází k porušení ochrany osobních údajů. Proto je nutné dávat pozor na to, aby byla zachována anonymita zúčastněných. Je nutné dbát na to, aby všechny děti měly možnost svobodně vyjádřit své názory a aby dokázaly přijímat kritiku, která však musí odpovídat jejich věku. V průběhu pozorování může dojít k problémům mezi jednotlivými dětmi.

Dáváme pozor na to, aby některé děti nebyly „šikanovány“ a vylučovány z kolektivu, snažíme se rozvíjet pozitivní a přátelskou atmosféru.

7. Záznam z prvního realizovaného rozhovoru spolu s terénními poznámkami

Jelikož se ve své diplomové práci zaměřím na tvorbu materiálů sloužící k rozvoji komunikačních schopností u dětí předškolního věku, které začnu vytvářet až v měsíci červenci a které budu využívat při výzkumném šetření, nelze ještě zajistit pozorování dětí při práci s těmito materiály. Proto jsem se rozhodla udělat rozhovor s paní učitelkou, která vede třídu, v níž bude probíhat výzkumné šetření. S paní učitelkou jsem se setkala ve všední den přímo ve třídě, kde bude šetření realizováno. Díky tomu jsem se mohla aspoň trochu seznámit s jednotlivými dětmi a mohla jsem pozorovat činnosti probíhající v průběhu běžného dne v mateřské škole. Pro paní učitelku jsem si připravila několik otázek, které uvádím níže.

V jakém vzdělávacím zařízení pracujete?

Jakým způsobem jsou rozvíjeny komunikační schopnosti dětí?

Kterou činnost vztahující se k rozvoji komunikačních schopností dětí upřednostňujete?

Jakým způsobem je ve vaší mateřské škole zajišťována logopedická intervence?

Zapojujete do rozvoje komunikačních schopností také rodiče dětí? Pokud ano, jakým způsobem?

„Po mém příchodu do třídy se kolem mě okamžitě seskupují děti, které si do té doby hrály podle svých přání. Jelikož jsem v minulém roce do této mateřské školy, ovšem do jiné třídy, docházela kvůli své bakalářské práci, některé z dětí mě rychle poznávají. Hned mě zahrnují svými otázkami: „Vy jste nová paní učitelka? Budete tentokrát chodit za námi? Jak se jmenuje?“. Paní učitelka dětem vysvětluje, že jsem se pouze přišla podívat na to, jak pracují, a také že si s ní jdu krátce popovídat. Objasňuje jim také, že po prázdninách budu do třídy docházet pravidelně a že si pro děti přichystám nějaké úkoly. Děti jsou nadšené a ujišťují mě, že se na úkoly těší. Paní učitelka poté usazuje děti ke stolečkům a rozdává jim prázdné papíry s pastelkami. Zadává jim úkol, aby nakreslily obrázek podle svého přání. Děti si berou pastelky a začínají kreslit. Společně s paní učitelkou usedám ke stolu a začínám pokládat připravené otázky“.

V jakém vzdělávacím zařízení pracujete?

Pracuji v běžné třídě mateřské školy.

Jakým způsobem jsou rozvíjeny komunikační schopnosti dětí?

Komunikační schopnosti se snažím u dětí rozvíjet v průběhu celého dne. Nejvíce jsou podle mého názoru rozvíjeny v rámci komunitního kruhu, který dává dětem možnost se samostatně vyjadřovat. V rámci ranního komunitního kruhu se děti také učí mluvit v celých větách.

„Paní učitelka musí několikrát svou odpověď na otázku přerušit, jelikož děti často něco potřebují: „Paní učitelko, zlomila se mi pastelka, potřebuju ji ostrouhat. Paní učitelko, nemám zelenou pastelku“. Poté se vrací ke mně a ptá se: „Kde jsem to skončila? Co jsem říkala naposledy?“

Přítom je rozvíjena slovní zásoba dětí, artikulace, respirace, fonace a také modulační faktory řeči. Důležitou roli hraje také hodnotící kruh, při kterém jsou děti opět vedeny k vyjadřování se v celých větách, k prezentování svých názorů a také k přijímání kritiky.

„Následuje další přerušení a paní učitelka se věnuje dětem. Po příchodu pokračuje ve své odpovědi“.

Při rozvoji komunikačních schopností hrají velkou roli také centra aktivit, a to především centrum Písmena. V průběhu vykonávání činností v jednotlivých centrech aktivit dochází k rozvoji slovní zásoby, artikulace, respirace, fonace, rytmizace a souvislého vyjadřování. V průběhu celého dne dochází k rozvoji účinné komunikace mezi dětmi.

Kterou činnost vztahující se k rozvoji komunikačních schopností dětí upřednostňujete?

K rozvíjení komunikačních schopností dětí velmi ráda využívám říkadla či písničky doprovázené pohybem. Nemohu také zapomenout na komunitní kruh.

„V této chvíli pro mě začíná být těžké se na rozhovor soustředit, jelikož děti postupně dodělávají své obrázky a začínají být celkem hlučné. Paní učitelka je vyzývá, aby se trochu ztišily.“

Jakým způsobem je ve vaší mateřské škole zajišťována logopedická intervence?

Logopedickou intervenci zajišťuje logopedický asistent, a to skupinovou formou.

Zapojujete do rozvoje komunikačních schopností také rodiče dětí? Pokud ano, jakým způsobem?

Ano, snažíme se rodiče do rozvoje komunikačních schopností dětí zapojovat. Každé dítě má svůj sešit, ve kterém má vlepeny obrázky, říkanky, či různá cvičení vztahující se k probíranému tématu a sloužící k rozvoji komunikačních dovedností.

„V této chvíli za námi přichází dívka a dává mi svůj obrázek se slovy: „To jsem nakreslila pro Vás, paní učitelko. Poté si jde sednout za svými kamarády a paní učitelka pokračuje ve své odpovědi.“

Logopedická asistentka také do sešitu píše, jak s dítětem pracovat. Rodiče si jednou za týden berou sešit, ve kterém mají určitý úkol. Po dobu jednoho týdne s dítětem provádí zadaná, nebo podobná cvičení sloužící k rozvoji komunikačních schopností dětí.

„V tuto chvíli jsou již děti opravdu hlučné, proto tedy paní učitelce poděkuji za rozhovor, a nadále se věnuji pozorování dětí a jejich činností.“

Z tohoto rozhovoru budu vycházet jak při tvorbě materiálů sloužících k rozvoji komunikačních schopností dětí, tak v následné práci s dětmi v mateřské škole. V průběhu realizace výzkumného šetření budu v maximální míře spolupracovat s paní učitelkou, s níž rozhovor probíhal.

8. Námět k modifikaci výzkumného návrhu na základě předchozího bodu

Na základě rozhovoru s paní učitelkou a pozorování probíhajícího ve třídě, ve které bude realizováno výzkumné šetření, jsem dospěla k názoru, že by měla být doplněna vedlejší výzkumná otázka: *„Je v dané mateřské škole dostatek materiálů sloužících k rozvoji komunikačních schopností dětí?“*.

Také jsem dospěla k názoru, že by bylo lepší docházet do mateřské školy až do měsíce prosince, abych byla schopná práci dětí s vytvořenými materiály důkladně analyzovat, a v případě potřeby mohla tyto materiály upravit.

9. Seznam relevantní literatury

ALLEN, K., MAROTZ, L. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-614-4.

BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. *Strategie ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a specifické poruchy učení*. Brno: Paido, 2007. ISBN 80-7315-140-9.

BEČVÁŘOVÁ, Z. *Současná mateřská škola a její řízení*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-537-7.

KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-88-5.

KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie II. a III*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-62-1.

KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1110-9.

ROMSKI, M., SEVCIK, R. *Breaking the Speech Barrier : Language Development through Augmented Means*. York: Brookes Publishing Company, 1996. ISBN-1-55766-252-5.

SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. Praha: SPN, 1989. ISBN 14-749-89.

ŠKODOVÁ, E., JEDLIČKA, I. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-340-6.

TANNER, D. *Exploring Communication Disorders: A 21st Century Introduction through Literature and Media*. Allyn & Bacon, 2003. ISBN 9780205373604.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-291-2.

Škoda, že jste se v práci více zaměřila na tvorbu materiálu než na výzkum samotný. Určitě by šlo zformulovat zajímavější a obecnější otázky, třeba ve vztahu k tomu, jaké složky komunikace daný materiál rozvíjí více a jaké méně, atd. Určitě by také bylo vhodné nějak komunikační schopnosti dětí měřit před prací s materiálem a po ní, aby se dal zjistit případný pokrok, a také řešit, v jakých oblastech pokrok nastal a v jakých ne.